

Пуцик О.А.,

аспірант кафедри теорії і методики музичного мистецтва

Інституту мистецтв

Київського університету імені Бориса Грінченка

Етнорегіональний підхід у методичній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва

У статті проаналізовано необхідність застосування етнорегіонального підходу у методичній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва; виявлено специфіку методологічних підходів до вивчення художньої культури в аспекті регіонального компонента; визначено можливості формування у майбутніх вчителів музичного мистецтва розуміння значимості культурних цінностей власного регіону.

Ключові слова: етнорегіональний підхід, методична підготовка, регіоналізація, регіональний освітній компонент.

Пуцик О.А.

Этнорегиональный подход в методической подготовке будущего учителя музыкального искусства

В статье проанализирована необходимость применения этнорегионального подхода в методической подготовке будущего учителя музыкального искусства; выявлена специфика методологических подходов к изучению художественной культуры в аспекте регионального компонента; определены возможности формирования у будущих учителей музыкального искусства понимания значимости культурных ценностей собственного региона.

Ключевые слова: этнорегиональный подход, методическая подготовка, регионализация, региональный образовательный компонент.

Putsyk O.A.

Ethnoregional Approach to Methodical Training of Future Music Teachers

In given article the necessity of the use of ethnoregional approach in the system of methodical training of the future music teacher is analysed. Ethnoregional approach helps to identify its own specifics of the region in this regard, to emphasize its overall importance in the development of culture and art, and also educates students interested in achievements in art space of the places where they live and learn for knowledge of their area's cultural achievements, allows to navigate in the future formation its cultural and social environment and national heritage on concrete examples rather than abstract ideas. In this process, an important part is to provide students a scientific methodology that helps identify the specific areas of local artistic culture from different perspectives. The specification of methodological approaches for the art culture study in the aspect of regional component is shown; the possibilities of formation comprehension of the meaning of cultural values in own region for the future teachers are determined. Characteristic features of ethnoregional approach are the gradual formation of general and special moral and psychological climate, adaptation to climatic and landscape conditions, gradual specialization of labor population. Ethnic socialization and forming ethnic identity and dignity, a sense of commitment to their people, respect for their history and culture, positive communication habits, cultivating students' respectful relation to the cultures of other regions is one of the important tasks of contemporary art education. Implementation of these processes is only possible by integrating fields of art, music, verbal, theatrical dance, etc. Ethnoregional approach closely interacts with ethnopedagogical methodological approach because the child lives and learns in specific socio-cultural environment which belongs to a particular ethnic group. Implementation of ethnoregional approach into methodical practice gives the opportunity to design the process of education on the basis of integrated knowledge of near and friendly world: nature, national folklore, national traditions and rituals, fine arts and decorative and applied art.

Key words: ethnoregional approach, methodical training, regionalization, regional educational component.

Постановка проблеми. У даний час з'являється об'єктивна необхідність у підготовці вчителів музичного мистецтва, здатних ефективно здійснювати етнохудожню освіту з урахуванням регіональних особливостей культури своєї Батьківщини. За роки навчання студент розвивається інтелектуально, духовно, морально, тому необхідно змінювати зміст, форми і методи навчально-виховного процесу в міру прогресивного розвитку особистості з урахуванням національних особливостей регіону, пов'язаних з історією та традиціями окремої місцевості (Кременеччини). Методологічне підґрунтя навчального та дослідницького процесу у вищому навчальному закладі має велике значення та спрямоване на розвиток наукового мислення майбутніх вчителів. Сучасним підходом до реформування вищої гуманітарної освіти притаманний регіональний аспект. Наявність такого компонента у навчальному процесі дає змогу розширити ефективність виховного простору у вищому навчальному закладі, посилює освітній та виховний потенціал у самому місті, тобто за допомогою регіонального аспекту можлива «реконструкція об'єктивної етнічної історії ареалу, власної еволюції історико-культурної зони» (Н. Герда, Г. Лебедева, 1999, С. 9).

Актуальність зазначеної теми пояснюється тим, що представлений підхід допомагає виявити власну специфіку окремого регіону в цьому напрямку, підкреслити його загальне значення в розвитку культури й мистецтва, а також виховує у студентів зацікавленість здобутками в художньому просторі тих місць, де вони живуть та навчаються, бо знання свого регіону з точки зору культурних досягнень дає змогу орієнтуватися у подальшому формуванні його культурно-соціального середовища і сприймати національну культурну спадщину на конкретних прикладах, а не в абстрактних уявленнях. У цьому процесі важливою частиною є забезпечення студентів науковою методологією, яка допоможе виявити специфіку місцевих галузей художньої культури з різних боків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В українському науковому просторі останніх років означена тема стає все більш актуальною. До проблеми вивчення студентами вищих навчальних закладів регіональних компонентів в етнокультурному середовищі України науковці підходять з різних точок зору, в деяких роботах вказаний підхід визначається як провідний у збереженні національної культурної спадщини [8, 61–68]. Сучасні проблеми етнохудожньої освіти з урахуванням регіональних особливостей культури рідного краю у своїх дослідженнях розглядають Л. Масол, Л. Климова, Л. Неретіна, О. Кириченко. Науковці стверджують, що за роки навчання особистість розвивається інтелектуально, духовно,

морально, тому необхідно змінювати зміст, форми і методи навчально-виховного процесу в міру прогресивного розвитку особистості з урахуванням національних особливостей регіону. Регіональний компонент є складовою насамперед культурологічного та етнопедагогічного підходів, які свідчать про розвиток та становлення людини як творчої особистості, вихованої з опорою на національні традиції народу, його культуру, обрядовість, звичаї та звички, зазначають О. Олексюк, О. Рудницька, С. Стефанюк.

Ефективність шляхів удосконалення методичної підготовки майбутнього вчителя музики розкрито у працях сучасних дослідників музичної педагогіки: Е. Абдуліна, Л. Арчажнікової, Т. Дем'янюк, Л. Матвеевої, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, Л. Рапацької, О. Рудницької, С. Стефанюк, І. Чорної, О. Щолокової. Так, у концепції Л. Арчажнікової доведено, що для оволодіння професією і подальшого формування професійної майстерності вчителю музики потрібні насамперед загальнопедагогічні вміння й навички. Музичні здібності, на її думку, зумовлюють структурні компоненти музично-педагогічної діяльності — конструктивний, організаційний, дослідницький, емоційний і художньо-творчий. Однак науковець не визначає художнє світовідношення як властивість особистості і загальнопедагогічні здібності вчителя музики [5, 93]; І. Чорна [10] погоджується з науковцем щодо важливості структурних компонентів у формуванні відповідних вмінь та навичок, а тому визначає їх складовими психологічної готовності майбутнього вчителя.

Е. Абдулін [1, 20] визначає, що засвоєння знань, формування вмінь та навичок у музичному навчанні ґрунтуються виключно на художньому матеріалі. Сприйняття творів у процесі навчальної діяльності набуває творчого характеру. Оскільки творча навчальна діяльність пронизує весь процес засвоєння знань та формування умінь і навичок, вона не виділяється як самостійний елемент змісту музичного навчання. Всі елементи змісту музичного навчання представлені у взаємозв'язку та єдності, а саме: досвід емоційно-морального ставлення людини до дійсності, відтворений в музиці; музичні знання; музичні вміння та навички, що проявляються у творчій навчальній діяльності. За Л. Матвеевою, методична підготовка майбутнього вчителя музики складається з опосередкованої вчителя музики (через професійно спрямоване викладання суспільно-політичних, психологічних і фахових дисциплін) та безпосередньої підготовки (через курс методики музичного виховання). Науковець поділяє методичну підготовку на методико-теоретичну (отримання студентами необхідного обсягу систематизованих наукових знань про музично-естетичне виховання та методики його здійснення, про необхідні для цього

вміння і навички) та методико-практичну (втілення методичних знань у практичних діях, які виражаються в єдності психолого-педагогічних, методичних і фахових знань). Г. Падалка [9, 8–9] підкреслює, що забезпечення світоглядних основ естетичної оцінної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва має здійснюватися на досвіді активізації власної думки студентів, стимулюванні їх оцінного ставлення до художніх явищ, формуванні оцінних суджень, розвитку ціннісних реакцій, активізації ціннісного ставлення до музичних творів, а не на вказівках, зауваженнях, роз'ясненнях та рекомендаціях щодо виконання навчальних дій викладачів. У сучасних умовах підготовки вчителів етнохудожнього циклу філософічність має стати органічною складовою естетичного осягнення мистецтва. Дослідниця рекомендує естетичну оцінку діяльність розцінювати як об'єднуючу ланку між перетворюючою і пізнавальною діяльністю. Така наукова думка свідчить про те, що у своїй методичній підготовці майбутньому вчителю музичного мистецтва необхідно самому зрозуміти важливість як етнопедagogічного, так і етнорегіонального підходів, а також визначити їх особливості.

Мета статті полягає у розкритті змісту етнорегіонального підходу та визначенні основних методів, які сприяють засвоєнню матеріалу в процесі навчання майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Завдання статті: конкретизувати методологію щодо вивчення етнохудожнього простору регіональної території; за допомогою цієї методології сформулювати у студентів уявлення про специфіку історії культури регіону та вміння виявляти співвідношення місцевих явищ із загальними процесами художнього життя країни в ті або інші часи; розглянути вплив цих процесів на розвиток окремих сфер у галузі мистецтва.

Виклад основного матеріалу. При формуванні методології вивчення регіональної художньої культури необхідно мати на увазі як теоретичні, так і практичні методи засвоєння студентами матеріалу. На наш погляд, існує потреба уточнення деяких категорій та визначення більш чіткої структури в методології запропонованого регіонального аспекту. Насамперед необхідно пояснити декілька принципів в методологічному плані категоріальних понять, якими зазвичай користуються дослідники. Найчастіше зустрічаються такі терміни: «метод», «методика», «підхід». Частими є випадки синонімізації цих понять. Але разом з тим кожне з них має власні термінологічні дефініції. На думку Н. Осипової [6, 229], методом можна вважати шлях, засіб дослідження об'єкта (наприклад, герменевтичний метод або метод

компаративістики). Підхід — це більш загальне поняття, яке можна сприймати як позицію, ракурс, установку, що формує загальну концепцію дослідження явища (наприклад, культурологічний або історичний підходи). У свою чергу, методика є прикладною частиною педагогіки і визначає типи аналізу: семантичний структурний, соціальний тощо. Виходячи з такого чіткого термінологічного розмежування підкреслимо, що воно дає змогу конкретизувати проблемне поле при вивченні художнього простору будь-яких окремих територій. Крім того, за таким принципом розмежування категорій можна визначити чітку градацію емпіричного засвоєння знань на практиці студентами.

Як головні засоби розгляду окремих явищ на місцевому рівні зазвичай використовуються соціокультурні, історичні та географічно-економічні підходи з опорою на методи компаративістики та міждисциплінарний. При всій актуальності цих двох методів зазначимо, що вони не вичерпують всіх проблем, які виникають у даному випадку. Стосовно регіонального компонента до двох наведених вище методів дослідження можна додати мінімум ще декілька, а саме: історико-культурної реконструкції з включенням етнокультурного методу, культурного синтезу, системний, інтертекстуальний та герменевтичний методи. Центри локальної культури надають різноманітні можливості за допомогою саме цих методів виявити специфіку художнього життя всієї країни та скласти повну картину його розвитку на основі сукупності явищ, що відбувалися в різних місцях одночасно.

Звернення уваги до художньо-культурних процесів Кременеччини за допомогою зазначених методів допоможе вписати різні історичні етапи в загальну ситуацію, яка була характерною в окремі періоди для країни в цілому, і допоможе студентам визначити унікальну природу багатьох явищ художнього життя рідного краю, які є недостатньо проясненими. Саме в даному контексті актуалізуються методи історико-культурної реконструкції та етнокультурний, вони дають змогу сприйняти деякі особливості міського середовища через топонімічні, містобудівні, соціально-культурні символи, що збереглися як пам'ять про своєрідну культурну ситуацію західного регіону. Методи компаративістики та культурного синтезу додають можливість порівняння міської ситуації з аналогічними процесами сусідніх міст, певних регіонів. Для цього треба спиратися на аналітичний та синтетичний підходи, перший з них дає змогу розглядати зміст діалогу культурних традицій, другий — виявити зіткнення та протилежність цих традицій. Метод культурного синтезу помітно збагачує уявлення про історичні етапи становлення міської культури, про самотність саме художніх

особливостей даного регіону. Завдяки цьому методу можна бачити не домінування, а розвиток, не нав'язування, а засвоєння, не звужування світогляду, а навпаки — його розширення, не обмеження, а розквіт культур у просторі регіону. Подібний синтез надає можливість зробити «всесторонній аналіз без втрати елементів культурної спадщини народів регіону, без виривання культур з контексту історичного процесу, в якому вони розвивались» [2, 247].

Забезпечення підготовки фахівців високого рівня є одним з провідних завдань сучасної етнохудожньої освіти. Його вирішення можливе в процесі адаптації існуючих програм завдяки їх варіативності, міждисциплінарності та багато-профільності, що дає змогу забезпечувати адекватність художньо-педагогічного процесу, динаміку і еволюцію перетворень, які відбуваються у сфері культури і мистецтва [3, 32].

Особливе значення у нашому дослідженні надається етнорегіональному підходу в процесі методичної підготовки вчителів. Характерними особливостями етнорегіонального підходу є поступове формування загального та особливого морально-психологічного клімату, пристосування до природно-кліматичних і ландшафтних умов, поступова трудова спеціалізація населення. Перед освітніми установами особливо гостро постала проблема педагогічного управління розвитком двох об'єктивних процесів: етнічної соціалізації особистості та формування у неї здорової етнічної самосвідомості й гідності, почуття прихильності до свого народу, поваги до своєї історії та культури, звичок позитивного спілкування, культивування у студентів шанобливого ставлення до культур інших регіонів. Здійснення таких процесів можливе лише за допомогою інтеграції галузей художньої діяльності: музичної, словесної, театральної, танцювальної тощо. Етнорегіональний підхід нерозривно взаємодіє з етнопедагогічним методологічним підходом, оскільки дитина живе і навчається в конкретному соціокультурному середовищі, належить до певного етносу. Виховання з опорою на національні традиції народу, його культуру, обряди, звичаї, звички є умовою реалізації етнопедагогічного підходу у педагогічному процесі.

Національна культура надає специфічного колориту середовищу, в якому функціонують різні освітні заклади. Завдання педагогів полягає в тому, щоб, з одного боку, вивчати і формувати це середовище, а іншого — максимально використовувати його виховні можливості [4, 26].

Однією з характерних тенденцій розвитку сучасної освіти є її регіоналізація. Тому

інноваційна технологія моделювання регіональної системи етнокультурної освіти повинна спиратися на комплексне методологічне обґрунтування регіоналізації як соціально-педагогічного феномена, в тому числі, уточнення і специфікацію стосовно сфери етнохудожньої освіти і виховання такого поняття, як «регіональний освітній компонент» [3, 33]. У педагогічній науці поняття «регіональний компонент в освіті» визначається як створення системи форм і способів оптимального для даного регіону здійснення освітнього процесу [7]. Регіональний компонент художньої освіти являє собою інтегровану модель, що відображає географічний, історичний, екологічний, економічний, загальнокультурний і етнокультурний стан регіону. Тому регіоналізацію програм можна розглядати як засіб гуманізації художньої освіти, оскільки цей компонент програм дає змогу будувати процес навчання на знанні близького і зрозумілого світу: природи, народного фольклору, національних традицій та обрядів, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. При розгляді регіону як соціальної системи слід враховувати, що його пріоритетним системоутворюючим фактором є культура, яка володіє специфічними територіальними особливостями і взаємодіє із соціально-культурними та економічними факторами розвитку локального простору. У свою чергу, регіональна система освіти являє собою сукупність організаційних структур, які знаходяться на певній території та включені у соціально-економічну систему регіону, забезпечує повноту і безперервність освіти учнів, що проживають на даній території. Створення регіонально-освітньої системи покликане підвищити культурно-освітній рівень студентів з опорою на духовну спадщину, ментальність різних національних шарів і різноманітний уклад життя.

Висновки. Етнорегіональний підхід відіграє важливу роль у методичній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. Завдяки поглибленому вивченню місцевих етнохудожніх явищ на основі запропонованої методології студенти не тільки оновлять уявлення про культурні цінності власного регіону, але й зможуть використовувати даний підхід в майбутній практичній діяльності фахівця загальноосвітньої школи. Застосування етнорегіонального підходу у методичній практиці дає змогу будувати процес навчання на інтегрованому знанні близького і зрозумілого світу: природи, народного фольклору, національних традицій та обрядів, образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва.

ДЖЕРЕЛА

1. Абдуллин Е.Б. Теория и практика музыкального обучения в общеобразовательной школе: Пособие для учителя / Е.Б. Абдуллин. — М. : Просвещение, 1983. — 112 с.
2. Ляпкина Т.Ф. Регион как предмет междисциплинарного анализа / Т.Ф. Ляпкина // Социально-гуманитарное знание. — 2007. — № 3. — С. 242–251.
3. Неретина Л.В. Региональный компонент этнохудожественного образования в процессе профессиональной подготовки учителей изобразительного искусства [Электронный ресурс] / Л.В. Неретина / Фундаментальные исследования: Педагогические науки: науч. журн. / глав. ред. М.Ю. Ледванов. — М. : Российская академия естествознания, 2011. — № 4. — С. 32–36. — Режим доступа : <http://www.rae.ru/fs/?section=content&or=articles&month=4&year=2011>
4. Олексюк О.М. Музична педагогіка : навч. посіб. для студ. ВНЗ культури і мистецтв / О.М. Олексюк. — К. : КНУКіМ, 2006. — 188 с.
5. Олексюк О.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посіб. / О. Олексюк, М. Ткач. — К. : Знання України, 2004. — 264 с.
6. Осипова Н.О. Методологические «леса» культурологии: в поисках выхода / Н.О. Осипова // Культурологическая парадигма: исследования по теории и истории культурологического знания и образования. — Вып. 1. — М. : Согласие, 2011. — С. 225–234.
7. Педагогический словарь [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://www.pedpro.ru/termins/182.htm>
8. Петренко Н.В. Національно-регіональний компонент змісту освіти в творчій спадщині учених-істориків Слобожанщини кінця ХІХ — початку ХХ століття / Н.В. Петренко // Педагогіка та психологія: зб. наук. пр. / Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди. — Х., 2008. — Вип. 33. — С. 61–68.
9. Падалка Г.М. Музична педагогіка : курс лекцій з актуальних проблем викладання мистецьких дисциплін у системі педагогічної освіти / Г.М. Падалка ; за ред. В.Г. Бутенка. — Херсон : ХДПІ, 1995. — 104 с.
10. Чорна І.М. Формування психологічної готовності до профорієнтаційної роботи у школі : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / І.М. Чорна ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. — К., 2003. — 20 с.